



דף שבועי

בס"ד

פרשת נשא, תשפ"ג, מספר 1521

"כאילו מלמדה תיפלות": מימרת ר' אליעזר והקשרה

יהודה יונגסטר

הנשים החשודות לא תתפוגג גם אם שתו ונמצאו טהורות, שכן שמא טמאות היו אך ניצלו מן הפורענות הודות לזכויותיהן.

בתוֹך, ולאור שיטת חכמים, המשנה מוסיפה שרשרת הערות:

מכן אמר בן עזי: חייב אדם ללמד את בתו תורה, שאם תשתה – תידע שהזכות תולה לה.

ר' אליעזר אומר: המלמד את בתו תורה – מלמדה תיפלות.

רבי יהושע אומר: רוצה אשה בקב תיפלות מתשעת קבים פרישות...

בן עזאי מקבל את דברי חכמים ("מכאן אמר" = מכאן, מדברי חכמים נובעת המימרה), והוא חושש מתוך כך שאישה שנטמאה אך זכתה להגנה הודות לזכויותיה – תוציא לעז על בדיקת המים. לכן אמר, "חייב אדם ללמד את בתו תורה" כדי שאם ניצלה למרות שנטמאה, תדע שרק בזכות תורתה ניצלה, ולא תוציא לעז על המים.

כדי להבין מדוע הובאו עתה דברי ר' אליעזר, יש לשים לב שדברי בן עזאי בנויים על שתי הנחות: א. כדאי לצייד את הבת בזכויות; ב. הזכות האולטימטיבית היא תלמוד תורה. על פניו, דברי ר' אליעזר הובאו כניגוד להנחה השנייה, שכן לדעתו "המלמד את בתו תורה – מלמדה תיפלות", כך שאם תלמד תודה – לא זכות תהיה בידיה אלא חובה.

לפי מהלך דברים זה, דברי ר' יהושע, המגנה את האישה על הימשכותה אחר ה"תיפלות", לא הובאו אלא אגב דברי ר' אליעזר: ר' אליעזר דיבר בגנותה של האישה, ור' יהושע מוסיף גינוי אחר גינוי.

המימרה הידועה של ר' אליעזר, "כל המלמד בתו תורה כאילו מלמדה תיפלות", מעוררת אי נוחות בעידן המודרני. גם בקרב קבוצות שמרניות למדי, הרעיון לפיו אין דעתן של נשים ראויה ללמוד תורה כדעתם של אנשים – קשה לעיכול כמות שהוא, ונעשים ניסיונות רבים ליישב את הדברים עם תפיסת העולם העדכנית, הרואה בתלמוד תורה לנשים עניין מבורך.¹ אין בכוונתי להיכנס לפולמוס הלכתי-מחשבתי חשוב זה, אשר עוסק במקורות נוספים ולא רק בדברי ר' אליעזר, אלא להציע פירוש חדש לשיטתו של ר' אליעזר כפי שהיא מנוסחת במשנה בסוטה.

המשנה בסוטה (ג, ד) עוסקת בתוצאות הקשות של שתיית המים המאררים, אם החשודה אכן נטמאה, אך מסייגת ואומרת: "אם יש לה זכות – היתה תולה לה",² כלומר: זכויותיה עשויות לדחות את הפורענות הצפויה לה. במשנה הבאה מובאת דעת ר' שמעון, החולק על חכמים:

רבי שמעון אומר:

אין הזכות תולה במים המאררים, ואם אתה [אומר] שהזכות תולה במים המאררים – מדחא אתה את המים בפני כל הנשים השותות, ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששתו ויאמרו טמאות היו אלא שתלת להם זכות.

לדעת ר' שמעון, בדיקת המים חייבת להיות חד משמעית ללא השפעת זכויות אחרות של האישה, שאם לא כן, נשים עלולות לסמוך על זכויותיהן ולזלזל בבדיקה, מצד אחד, ומצד שני – העננה המרחפת מעל

* הרב ד"ר יהודה יונגסטר, רב קהילת "שירת אהרן" גבעת שמואל ומרצה במכללת אשקלון.

1 לסיכום סוגיה זו ראו: הרב פרופ' נריה גוטל, **אור יקרות: פרקי חינוך, הגות והלכה**, רחובות תשע"ו, עמ' 405–428.
2 הציטוטים – על פי כ"י קויפמן.




העבירה כדי להטות את כף המאזניים, גם אם בכף השנייה יהיו תשעה קבין של פרישות.⁴

בדרך זו, כך נראה, יש לפרש את ההערה הקצרה של הבבלי על דברי ר' אליעזר (כא ע"ב): "תיפלות סלקא דעתך"?! אלא אימא כאילו למדה תיפלות". בתחילה סבר בעל הסוגיה שר' אליעזר מגנה את לימוד התורה לנשים כשלעצמו, ומכנה אותו "תיפלות", אך הוא סבור שפירוש זה אינו אפשרי: וכי עולה על דעתך שניתן לכנות דברי תורה בשם "תיפלות", שמה של עבירה מן החמורות שבתורה?! לכן בעל הסוגיה מציע להבין את דבריו של ר' אליעזר אחרת: אין כוונתו לגנות את לימוד התורה לנשים כשהוא לעצמו, אלא רק את הלימוד בהקשר זה של פרשת סוטה, משום שלימוד תורה כזה מוביל בסופו של דבר לידי עבירה, ונמצא אביה שלמדה תורה – כאילו למדה "תיפלות".

לסיכום: לפי הפירוש המקובל, ר' אליעזר אינו רואה בעין יפה לימוד תורה לנשים באשר הוא. המשנה בסוטה, לפי פירוש זה, כוללת שתי מימרות שאינן עוסקות בנושא המשנה, השקיית סוטה, והקשר שלהן למשנה הוא צדדי עד אסוציאטיבי.

הצעתנו היא, שר' אליעזר אינו מגנה את לימוד התורה לנשים באשר הוא, אלא רק את הצעתו של בן עזאי ללמד בנות צעירות תורה על מנת להרבות זכויותיהן, אם וכאשר יעמדו לפני שתיית מים מאררים. לפי דרכנו, המימרה שלו עם המימרה של ר' יהושע קשורות באופן ישיר לנושא המשנה; לשאלה אם זכויותיה של האישה תולות לה כשנטמאה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.
 [הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

עד כאן נראה, שהמשנה שלפנינו היא מארג של מימרות ההולכות ומתרחקות מן הנושא המרכזי של המשנה – מחלוקת חכמים ור' שמעון, אם זכות תולה במים המרים. ננסה עתה להציע פירוש אחר, לפיו כל המימרות המובאות במשנה משרתות את הנושא המרכזי הנידון בה.

ברור למדיי מן התקבולת הניגודית שבדברי ר' יהושע, "תיפלות" לעומת "פרישות", ש"תיפלות" היא שמה של עבירת עריות ("עבירה" סתם בלשון חז"ל), ולמשמעות זו של המונח מתכוון גם ר' אליעזר.³ לטענת ר' אליעזר, אב שילמד את בתו תורה – ילמדה למעשה לעבור עבירה. טענה זו ברורה מאוד אם נזכור שהיא באה כתגובה לדברי בן עזאי, שהמליץ לאב ללמד את בתו תורה כדי שתתלה בתורה שלמדה את הצלתה מן המים המאררים.

נוכל לומר, שר' אליעזר אינו מתכוון לחלוק על הנחתו של בן עזאי שלימוד תורה הוא זכות מאין כמותה לאישה, אלא דווקא על ההנחה העיקרית שלו, שכדאי לצייד את הבת בזכויות אלה. ר' אליעזר זועק: הייתכן?! הרי בת שתלמד תורה בבית אביה קודם היתה לאיש, כשהמטרה של לימוד זה היא לאסוף זכויות להגנה מפני פורענות המים, גם אם קודם לכן לא עלה על דעתה לעבור עבירות, עלולה עתה לחשוב שלא יהיה זה כה נורא, משום שממילא זכות התורה תגן עליה, ונמצא האב שמלמדה תורה – מלמדה "תיפלות", מלמדה לעבור עבירות! ייתכן אפוא, שאין לר' אליעזר דבר ולא חצי דבר כנגד לימוד תורה לנשים כשלעצמו, אלא רק נגד תלמוד תורה לשם השגת המטרה שהציב בן עזאי.

על רקע זה מובן הצורך בהבאת המימרה של ר' יהושע. על פניו, גם אם יש לחוש, כפי שחושש ר' אליעזר, שאב שילמד תורה את בתו הצעירה יגרום לה בעקיפין להרהורי עבירה, אותה תורה עצמה אמורה להעצים את כמיהתה אל הקודש והפרישות. ואם כן, מדוע חש ר' אליעזר שהרהורי העבירה יגברו על העוצמה הרוחנית שזוכה לה בת הלומדת תורה? כדי להסביר זאת הובאו דברי ר' יהושע, "רוצה אשה בקב תיפלות מתשעת קבים פרישות", המשלימים את דבריו של ר' אליעזר. ר' יהושע טוען, שכאשר מניחים על כף מאזניים אחת את הנטייה הנשית-אנושית לעבירה ובכף המאזניים השנייה את הכמיהה אל הקודש המושגת על ידי תלמוד תורה, די בקב אחד של יצר

3 וראו רש"י סוטה כא ע"ב (ד"ה כאילו). למרות האמור, הרמב"ם פירש אחרת בהלכות תלמוד תורה א, יג.

4 פירוש זה מתאים במיוחד לנוסח כ"ק של משנה זו.